

A K É S E S

Nem hiszem, hogy akadna ember az idősebb nemzedékből, aki ne hallott volna a szegedi halbicskáról. Olyan ipari különlegessége volt ez a városnak, mint az újabb időkben a szegedi papucs. Különböző fajta halbicskákat ismertek, de az igazi a szivárvány minden színében játszó gyöngyház nyéllé készült. Ez nemcsak célszerű kelléke, hanem irigyletű dísz is volt elődeinknek. Egy ilyen szép „halbicskával” talán még a szalonnázás vagy a „bicskahoggyel” fogasztott paprikás krumpli is jobban esett a Halbör Fürgeteg Jánosoknak, a „cél-szörű szögény emböörök” már letűnt nemzedékének.

A Sziráky-dinasztia

A halbicska készítését a szegedi Sziráky késcsalád tagjai emelték valósággal művészi tőkelyre. Ma már nehéz lenne kideríteni, hogy az elsőség kit illet meg: Sziráky Mátyás mestert-e, aki 1835-ben — amikor a szegedi késcséh a kiváltságlevelét megkapta — az első mesterek között szerepelt, vagy József nevű fiát, aki 1856-ban vált önálló mesterré, miután „remekdarabját” elkészítette. A hagyomány szerint a halbicska egyik formája Sziráky mesternek és Tisza Lajosnak, az 1879-es árvíz utáni újjáépítés kormánybiztosának közös szerzeménye, és innen származik a „Tisza Lajos halbicska” elnevezés. A 70-es évek közepétől Sziráky József, majd fia, János országos és külföldi ipari kiállításokon sok emlékművet, díszoklevelet szereztek, többször — mint a zsűri megjegyzi — saját találmányú munkáikért. A sok szép siker közül is kiemelkedik a millenniumi kiállítás ezüstérme és az 1897. évi brüsszeli nemzetközi kiállítás bronzérme.

Sziráky mester alakját megörökítette a pár évig Szegeden újságíróskodó Mikszáth Kálmán is. Azt írta róla: „aki csak megfordul Szegeden, mind ellátogat az ő boltjába, s úgy veszi onnan a halalakú bicskát, mintha ingyen adnák...” A „nagy palóc” arról is megemlékezik, hogy Sziráky uram nemigen értett az üzlethez. Egyszer ugyanis egy londoni cég tízezer halbicskát akart rendelni nála. A mester elutasította a rendeltetést azzal a kifogással, hogy a segédeknek szőlőt kell kapálniuk, s emiatt nem érnek rá a műhelyben ekkora megrendelésre dolgozni... A Kelemen utcai Sziráky-műhelyt keresi fel bicskavásárlás céljából Tömörkény István novellahőse, Jegenye András tanyai parasztember is.

Keresett cikk

Ilyen volt a szegedi bicska híre és kereslete a múlt század végén. És később? A válasza legilletékesebb Gasparics Péter késes és műköszőrűs mester, aki a mai fiatalabb szegedi szakmunkások legtöbbjének tanítómestere volt. Nem szegedi származású, csak 1926-ban került Szegedre, amikor az egyetem pályázatot hirdetett orvos műszerész állásra. Érdekes véletlen, hogy Szegeden éppen abban a Kelemen utcai házban kapott lakást, ahol a Sziráky-műhely volt. Megvette a Sziráky János halála után gazdátlanul vált műhelyt, így ő lett forma szerint is a Sziráky-hagyományok folytatója.

— Hogyan alapított műhelyt régen egy késcsmester?

— Ha a mesterség apáról fiúra szállt, akkor könnyű dolga volt. Én átvettem az egész Sziráky-műhelyt — magyarázza —, de a számszámok egy része elavult, ezért fel kellett újítani a felszerelést.

Gasparics mester magas, egyenes tartású, energikus ember. Hatvanhárom éves. Fiatal korában volt úgy, hogy reggeltől estig egyhuztonban kovácsolt. Birta a munkát.

Említsen egy-két régi, elvesztett szerszámot! — Ilyen volt a „dráfung”, ami primitív fűrészerkezet. Hozzá tartozott a „melvas”, a fűrészt a mellvashoz támasztották, úgy fűrtak. Ez a munka a mellkast nagyon összeszorította, ezért is, meg a műhely rossz levegője, a fémporlerakódás miatt sokan tüdőbajt kaptak. Ez volt a régi kések „szakmai betegsége”.

A bicskakészítés után a késcíményekre terelődik a szó. A szegedi halbicska még Gasparics mester idején is keresett árucikk volt. Készítették celluloid és fa nyéllal is, de az igazi gyöngyház nyelű volt. A gyöngyház külföldről nyers állapotban érkezett, a mester maga fűrészelte vékony lapokra, és a bicska elkészülte után régebben kézzel csiszolta fényre.

Megijed a miniszterelnök

— A „Tisza Lajos halbicska” úszó hal formáját mintázták. Kedvelt bicskafajta volt a „bácskai szalonnázó”, amely egyenes bicska és különböző hosszúságú méretben készült. A parasztok különösen szerették a „fejes görbét”. Az „orosházi görbét” egy odaváltozott késcsészettel először, a „náderos” vagy „náderbicska” pedig egy Náder nevű, múlt századi félegyári mester találmánya. Készítették még bugyit, paprikahasító bicskát az alsóvárosi paprikafeldolgozóknak, és különböző ipari késeket szíjgyártóknak, papucsszövőknak, szítókknak és más mestereknek.

— Hogyan értékesítette késcíményeit? — Piacra, vásárra rendszeresen nem jártam — mondja Gasparics mester. — Így is alig győztem, annyi munkám volt. Csak kíváncsiságból mentem el néha egy-egy vásárra. A 30-as évek elején, az országos mesterversenyre nagy bugylibicskákat készítettem. Patronát helyeztem el bennük, úgyhogy, amikor a bicskát kinyitották és becsukták, patron pukkant. A kiállításon a hatalmas bugylikat a sátor elejére tettem, föltűnő helyre. Jött Gömbös Gyula, az akkori miniszterelnök, nézte a bugyit, kéz-

be vette, kinyitotta: nagy pukkanás. Rögtön körülfigyelt a detektívek... Aztán nem történt semmi, de reklámnak jó fogás volt!

A mester több bekeretezett díszoklevelet őriz. 1932-ben a IV. Országos Kézművesipari Kiállításon aranyérmét nyert, a felszabadulás után sztahanovistája, kiváló dolgozója volt az Orvosi Műszerész Ktsz-nek. Nyolc évvel ezelőtt munka közben egy vasreszelék a szemébe pattant. Látása megromlott, és rokkantsági nyugdíjba kényszerült.

A szegedi kések idősebb nemzedéke elhalt, a fiatalabbak pedig ma a Késes és Műköszőrűs Ktsz-ben dolgoznak. Itt az idej szabadtérre új halbicskákat is készítenek, de gyöngyház híján műanyagnyéllel. Így is kelendő volt. Pedig a halpikelyhez hasonlóan, szivárványszínekben játszó, gyöngyház nyelű szegedi halbicskának nincs párja. De lassan mestere sem akad.

Juhász Antal

Vasutas termelési tanácskozások

Október 18 és november 15-e között tartják a IV. negyedévi termelési tanácskozásokat a MÁV szegedi igazgatóság területén.

A tanácskozások főfeladata, hogy megvitassák a fölmerült szállítási igényeket, s döntsenek arról, milyen intézkedések segítek elő a tenyálók minél jobb végrehajtását. Ennek kapcsán a vezetők a vasút kötelezettségeiről, s az egyéni felelősség kérdéséről is elbeszélgetnek a dolgozókkal.

A nagyobb szolgálati helyeken a termelési tanácskozások előtt műszaki konferenciát tartanak a már korábban kijelölt patronáló instruktorok részvételével. A fontosabb csomópontokon olyan összevont műszaki értekezletekre kerül sor, amelyek az egyes üzemi osztályok vezetői is részt vesznek.

Mivel a termelési tanácskozások sikeréhez elengedhetetlen a jó előzetes szervezés, mindenütt javaslatokkal, s a

Nyolc helyezett között a második

A Csongrád megyei tanács felvásárlási osztályának utóbbi értékelése alapján a szegedi járás a megye nyolc helyezettje között továbbra is a második helyen áll az éves felvásárlási tervek teljesítésében: szeptember 30-ig 90,3 százalékos teljesítette az év végéig szóló árúértékesítési programját.

A szegedi járásban az államnak átadott kenyérgabona mennyisége elérte az 1348 vagont a tervezett 1220 vagonnal szemben. Az értékesítési rekordot kétszáz évvel ezelőtti burgonya eladásában érték el a tsz-ek: 180 vagon burgonyára szerződtek, s már 580 vagonnyit értékesítettek. Az értékesítési pótszerződések kötele még mindig folyamatban van. A legtöbb cikkfeleségre kötik már az 1966-ra szóló értékesítési szerződéseket is

Magfeltárológép nyármag kitermelésére

A feltalálók nyármag gépi útton való kitermelését oldották meg szabadalmukkal, egyben, mint azt a kísérletek is bizonyították, kitűnően alkalmazható fenyőmagszikkasztáshoz is. Eddig a nyármagkitermelés kézi útton történt, ugyanúgy a fenyőmagszikkasztás is. Ez, az eddigi formában igen nehézkes és költséges volt. Szikkasztásnál az értékes fenyőmagvakat a fenyőnyárra teregették és napon szikkasztották. A szikkasztási idő alatt állandó felügyelet szükséges a madarak miatt, egyben időjárástól is függő, hiszen csak napos időben lehet végrehajtani. A keverés egyenletessége miatt a tárolt mag fokozott romlásnak van kitéve, tekintettel arra, hogy a magok a szikkasztási idő alatt is vehetnek fel nedvséget.

A találmány megoldja a problémát. Gépi technológiával a szikkasztás időjárástól függetlenül is végezhető, külön felügyelet nem szükséges. A mag egyenletes keverésében szikkad, egyéb károsodás (madarak) sem érheti és tárolásra alkalmasabb állapotba kerül. A gép hazai alkalmazhatósági területe elsősorban a nyármagpergetés. A fenyőnyárra teregették és napon szikkasztották. A szikkasztási idő alatt állandó felügyelet szükséges a madarak miatt, egyben időjárástól is függő, hiszen csak napos időben lehet végrehajtani. A keverés egyenletessége miatt a tárolt mag fokozott romlásnak van kitéve, tekintettel arra, hogy a magok a szikkasztási idő alatt is vehetnek fel nedvséget.

Játszópajtások, barátok a gyermek életében

— Miért nem adod oda a játékod? Csak nem vagy irigy?

Gyakran részesül a kisgyermek ilyen szemrehányásban, pedig nem szolgál meket nem elégti ki a felrá. Valóban nem szereti a játékokat megosztani a pajtá-társra van szükségük. Az sokkal. Nem azért, mert ilyen gyermek a szülők ti-irigy, hanem azért, mert a lalma ellenére előbb-utóbb kisgyermek inkább egyedül társat, játszópajtást keres szeret játszani 5-6 éves koráig nem kívánja a társaságot, a maga játékaival foglalkozik a legszívesebben. szótársaktól csak rosszat tanulhat. Hagyni kell nyugodtan játszani, hiszen hasznos tevékenység ez is. Játék közben fejlődik képzelőereje, türelme, alkotókészsége. Nem meglepő, hogy ebben a korban még tal segíthet a gyermek barátai, játszópajtái, akik körében a ti körében kialakításában, gyermek önző lesz. Az az ál-Helyes ha a szülők kölcsön-talános pedagógiai tapasztal-nősen ismerik, becsülik egy-lat, hogy abból a gyermek-ből, aki egyedül játszik, ké-sőbb a legjobb játszótárs lesz.

A gyermekek iskolás korában érne meg a csoportos játékokra, ekkor figyelmük már felhasználatához időnként a pajtások, barátok felé fordul. A szülő ügyeljen arra, hogy ne egyszerre, hanem fokozatosan bővüljön a gyer-mek baráti köre, s lehetőleg kellemes körülmények között. Ilyenkor már nehezebb a gyermek ellenőrzése, mert játéktérük a parkokba, iskolákba települ át, hiszen ebben a korban a sok mozgás, futás a játék lényege.

Nagy Katalin övönő

Levél a „Lidérc”-ről

Kedves dr. Konkoly Magda!

Bizonyára ismeri azt az érzést, amikor az ember regényt olvas és a cselekmény bonyolódásával, egy-egy szereplő előtérbe kerülésével, arra gondol: ha élne a regényalak, megszorítaná a kezét. Végigolvastam Barát Endre regényét, a „Lidérc”-et, belekértem évszázadok, évezredek előítéleteit felvillantó emberi sorsok sodrásába. Egy alig harmincesztendő férfi, Csuklya Miklós küszködik látható, láthatatlan erővel. Felesége, Agáca Katus, három kislányával, vidékről Pest környékre jön, mert a férje lakást vett. No, nem nagyot: éppen hogy csap apró földszintest. Végre, életükben először, saját otthonukban együtt lehetnek. Egyetlen éjszaka melege az egész, mert másnap, amikor a kis vézna, bicegő ember visszatér munkájából, az asszonyt és a gyermekeket az esőben, az utcán találja. Oda a ház, oda a remény, a család biztonság. Kiköltöztették őket, mert éjszakára befogadták Csuklya Miklós nővérét és annak kislányát. Miért, milyen bűn ez?

Rendelkezés van rá — adja válaszul a kiköltöztető rendőr. — Igen, a tanácstól kaptuk — erősítik meg a rendőrségen... És Csuklya Miklós, Agáca Katus, meg a három kislányuk, nem kezdik — folytatják a vesszőfutást. Hiába érte üzemi baleset nem is régen a férjet, s azóta a mosdó, öltöző takarítója... Hiába volt katona, hiába próbált munkájával több levegőhöz, emberi megbecsüléshez jutni. Csuklya Miklós ellen — még házvétel előtt —, a munkásszállás gondnoka, amikor a szálláson elveszett valami, aláírásokat gyűjtött, hogy a „tolvaj” kiebuda-lassa. Azelőtt, mikor szomszjasan-porosan vidéki kocsma-ba tért be, azt kérdezte tőle a csapos: hozott-e poharat, mert csak úgy adhat sör-t.

— Kisemberem — mondja neki vigasztalóan Agáca Katus, az oly fiatalon vénülő asszonya. — Kicsiny voltam még, amikor beajátottak engem a fájdalommal — vallja Csuklya Miklós élete összegezéséknél.

...És akkor egyik állami főhivatalunkban Csuklya Miklós és Agáca Katus ügye — sorsa! — a kis Ráczné elé kerül. Elindulnak Komár Andrással, a Népi Ellenőrző Bizottság helyi vezetőjével, hogy a kiköltöztetési rendelkezést hozó tanácselnök-helyettes jobb belátásra bírják. A tanácselnök-helyettes, Kármáné, igyekszik nem emlékezni az „ügyre”... Amikor aztán emlékeztetik, felcsattan: — Különböben is... annak a cigánynak nincsen igazsága.

Elég ez ellenérvnek?... Elég, hogy embereket megalázzon, éledő önértetüket, társadalombá-illeszkedésük szándékát elhervassza! Hát Agáca Katus — Agáca Katusok menjenek vissza vézna, verszegény gyermekeikkel a földbejárt putrik füstjébe, nyomorába? Csuklya Miklósok pedig a napi munka után, ha a gondnok szemet huny, éjszakára meghúzzhatják magukat az üzemi mosdó közelében, vagy ruhástul didereghetnek a pályaudvarok padjain?... De hisz rendelkezés van rá, hogy a cigánynak a nép államában joga van dolgozni, joga van lakáshoz, emberi élethez. Igen, de az előítélet nem mérlegel... Egy éjszaka befogadták Luckát, aki garázda férje elől menekül, gyermekével... „Ök kóbor egyéneknek tekintendők”... És ez elegendő ok, hogy emberi körülményeket embertelenné tegyen egy rapszodikus természetű, lélektelen, posztjára méltatlan tisztviselő.

Amit a kis Ráczné a továbbiakban Csuklyáék igazáért tesz, maga a nem-nyugvó lelkiismeret. A kiköltöztetést foganatosító rendőrséget ő is felkeresi. Kármáné rendelkezésére hivatkoznak... Utána a sajtóhoz fordul... Cikket jelennek meg az igazságtalanságról. Az agyon-szólt cigánysoron közben meghal tüdőbajban Csuklyáék egyik korán érett, szomorú kislánya. Ráczné beadványokat, jegyzőkönyveket szerkeszt, és küldi, küldi Csuklya Miklós — Csuk-

lya Miklósok — ügyében; a megalázott, a kilakoltatott emberi lelkek orvoslásáért.

Olvasom a regényt, és belemdöbben: vajon több-e regényalaknál dr. Ráczné, a minisztériumból?... Felhívom egy ismerősömet, és megtudom a bizonyosságát... dr. Vác Józsefnének hívják... Valóban azt tette, amit tett... Ahogy a regény írója: ő is cigánycsaládból származik, és élethivatásának tekint, hogy küzdjön minden olyan jogtalanság ellen, ahol nemzetiséget, népcsoportot, vagy születésénél fogva bármely embert is megaláztatás érne.

Engedje meg, hogy megszorítsam a kezét, így, levélben dr. Vácné, lánynevével Konkoly Magda, aki államunk adta lehetőséggel élve, már ifjúkorában dr. Konkoly Magda lett. Nem ritka, egyedi sors az Öné, mint ahogy nem egyedi sajnós, Csuklya Miklósé sem. A regény nem végződik megnyugtatóan. Csuklya és Agáca Katus fedél nélkül marad. Ránk bízva az író a döntést: hagyhatjuk őket fedél nélkül?

Van a regénynek olyan cigányalakja, aki így vívódik: mi vagyunk a „kálok” (barnák), ők a fehérek. Bizony sok eltorzult lélek akad a „kálok” között Barát Endre „Lidérc”-ében. Sunyk, lopások, részegesek, indulataikban fékezhetetlenek, hol lágyan-jók, hol még gyilkolni is képesek... Mert cigányok?... Nem! Emberek, akiket századokon át összetartott egy kóbor, sajnó, szabad élet reménye. Összetartott, de ezzel a társadalomtól el is szigetelt; az akkori rend pedig még inkább a létezés peremére szorított.

Csak a messze tekintő, befogadó emberség szabadíthatja fel igazában ezt a sok — megaláztatástól, megbélyegzettségtől — eltorzult emberi lelket.

Higgye el, dr. Konkoly Magda, mind több társa lesz Önnek ebben a küzdelemben, melynek eredményeként, vak előítéletek vereségével, a Csuklya Miklósoknak otthona, fedele lesz ebben az országban. Olyan otthona, ahol a fehérek nagy többsége már József Attila-i értelemben valhatja-magát európainak.

Vasvári István